

Baba Kama Sources 61

בית הבחירה למאירי מסכת בבא קמא דף יט עמוד ב

בהמה שכשכשה בזנבה ושברה את הכלים הרי זה תולדת רגל שכך דרכה ואין אדם מצוי לאחוז בה ולעכבה שלא לכשכש עד שנדון את הכשכוש בשנוי ומ"מ אם כשכשה ביתר ממה שדרכן בכך נסתפק הדבר אם נדון את הכשכוש כקרן הואיל ומשונה הוא אם לאו וכן אם כשכשה בכל דבר שיש קצת שנוי בכשכושו אלא שאין כונתו להזיק נסתפק הדבר אם נדון ברגל או בקרן וכל ספיקות שבדברים הללו מקילין בה אצל הנתבע ואם תפש התובע אין מוציאין מידו:

רא"ש מסכת בבא קמא פרק ב סימן ב

כשכשה בזנבה מהו. כשכוש יתירא קמיעי ליה אי הוה אורחיה ופטור ברה"ר כרגל או שמא כשכוש יתירא הוי שינוי ומשלם חצי נזק וא"ל אידך וכי יאחזנה בזנבה וילך ודאי אורחיה הוא כמו רגל שאין מחוייב לילך אחר בהמתו ולשומרה שלא תזיק דרך הילוכה ברה"ר אי הכי קרן נמי וכי יאחזנה בקרנה וילך ואפ"ה חייב והאי נמי משונה הוא ונדמייה לקרן ומשני ליה דלא הוי שינוי כלל והוי כמו רגל והכי הלכתא:

כשכשה באמתה מהו מיבעיא ליה אי חשיב שינוי דלאו אורחיה בכך אלא לפעמים כשיצרו תוקפו או דלמא כיון דאין כוונתו להזיק לא דמי לקרן הלכך הוי כרגל דכיון דאין כוונתו להזיק א"כ למה תעשה כשכוש זה אלא דאורחיה בכך ועלתה בתיקו ולרבותי האומרים דכל תיקו אי תפס לא מפקינן מיניה בחצר הניזק אי תפס מגבינן ליה נזק שלם. וברה"ר אי תפס הבהמה מגבינן ליה חצי נזקו ולמאי דפרישית דבתיקו אי תפס מפקינן מיניה בחצר הניזק אי תפס גוף הבהמה מגבינן ליה חצי נזק ממה נפשך וברה"ר פטור לגמרי:

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף יט עמוד ב

או דילמא קרן כוונתו להזיק. הקשה ריב"א מאי קסבר אי אורחיה היינו רגל ומה בכך אם אין כוונתה להזיק ואי לאו אורחיה הוא היינו קרן ואפילו אין כוונתה להזיק ליחייב כדאמרינן גבי תרנגול שהושיט ראשו לכלי זכוכית הואיל ומשונה הוא מיחייב חצי נזק ואף על גב דלא מיכוון להזיק. ונראה לו לפרש דכשכש באמתא חשיב ליה כי אורחיה על ידי יצרו והיינו דקאמר מידי דהוה אקרן מועדת דחייבי נזק שלם משום דאורחיה הוא על ידי יצרו או דילמא קרן מועדת כו' כוונתה להזיק האי אף על גב דאורחיה הוא על ידי יצרו לא דמיא לקרן הואיל ואין כוונתה להזיק אבל לעולם פשיטא ליה דלרגל הוא דמיא הואיל ולא הוי אורחיה אלא על ידי יצרו. ה"ר ישעיה ז"ל.

וכן כתב תלמיד הר"פ ז"ל וז"ל: ואם תאמר ניחזי אנן אי אורחיה לכשכש פשיטא דפטור ברשות הרבים ומאי קאמר מידי דהוה אקרן ואי לאו אורחיה מאי קאמר קרן כוונתה להזיק הא אין כוונתו להזיק דמה בכך ומכל מקום כיון דלאו אורחיה הוי קרן דהכי אמרינן טרף ואכל חייב כיון דלא אורחיה אף על גב דלא הויא כוונתה להזיק. וי"ל דלעולם מיירי דאורחה בהכי ומכל מקום כיון דמחמת דיצרו תוקפו מכשכש יש לדמותו לקרן דהוה כקרן מועד. ע"כ.

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף טו עמוד ב

השתא דאמרת פלגא נזקא קנסא. כתוב בתוספות אבל למאן דאמר פלגא נזקא קנסא הוי תולדה דקרן. וקשה דהא איכא הנאה להיזקה ואדרבה ניתן לו דין שן וליפטר ברשות הרבים. ונראה דכיון דהוא משונה יש לנו לדמותו לקרן ולא לשן ולהכי סיימו התוספות אף על גב דקרן כוונתו להזיק מכל מקום נדמה ויתחייב ברשות הרבים. תלמידי הר"י ז"ל.

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף טו עמוד ב

כתוב בתוספות דמקורן לא אתיא דקורן אורחיה הוא וכו'. נראה דלמאן דאמר פלגא נזקא ממונא נמי קורן לא הוי אורחיה מדקרי ליה רבי טרפון משונה ותנן נמי אכלה כסות או כלים משלם חצי נזק אלא דפליגי דלמאן דאמר קנסא לא הוי כלל אורחיה כמו שונרא דאכל תרנגולי רברבי אבל למאן דאמר ממונא הוי אורחיה קצת אבל לא לגמרי דאי אורחיה לגמרי אכסות וכלים ליפטר ומשום דקצת לאו אורחיה חס רחמנא עליה טפי משן ורגל ולדידיה היכא דלאו אורחיה כלל כמו שונרא דאכל תרנגולי רברבי פטור כדפירש בתוספות. ע"כ גליון תוספות.

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף טו עמוד ב

אבל למאן דאמר ממונא הוי אורחיה קצת וכו'.

ותלמידי ר"י כתבו דלאו אורחיה שאומר הגליון אין פירוש שאין אורחיה לעשותו אלא הכי פירושו משום דכוונתו להזיק ויצרו תקיף עושה דברי הזיק שלא אורחיה. ע"כ.

רש"י מסכת בבא קמא דף ב עמוד ב

רש"י ד"ה רביצה ורביצה עליהן כדי לשברן. לכאורה ה"נ דאפי' רביצה להנאתה כיון דלאו אורחה לרבוץ על כלים הוה תולדה דקורן כמו כלבא דאכיל אימרי רברבי (לקמן טו ב) וכתב שם הנ"י מכאן שמענו דכ"מ דלאו אורחיה אף על גב דיש הנאה להזיקו תולדה דקורן (ושם לקמיה במתני' דה' תמין כתב לא לרבוץ לשברם) וכ"מ (לקמן טז) פיסקא ולא לרבוץ דאמר ר"א ל"ש אלא פכין גדולים אבל קטנים אורחיה היא ואי במתכוין לשברם מאי שנא עי' (לקמן מד) תד"ה הכא נמי ופרש"י ז"ל י"ל דלמ"ד פ"נ ממונא פי' כן וע"ד פי' התוס' (שם טו ב) ד"ה והשתא והכריחו הא דאמר לקמן הני נמי כוונתן להזיק (אבל הנ"י קשה) ועי' (לקמן מד ב) דמשמע דזה פלוגתת ר"י ור"ש בניזקין שלא בכוונה

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף טז עמוד א

ויש מועדין וכו' סיפא דמתניתין קא מפרש אחרים שאינה בהמה אלא חיה כיוצא באלו דשן ורגל והיינו שן דחיה דמפרש בפרק ב' מדרשא דחיה בכלל בהמה ונחש נמי יש לו הנאה בהיזקא ששותה את הדם

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף טז עמוד א

הזאב והארי. נראה דכל הני איירי כשהזיקו בלא אכילה והוי להו קורן ואייעד אתשלומין נזק שלם בתחילה אבל היכא דאכלי בהא פירש לן שמואל לקמן. ר"ש ז"ל.

והנחש הרי אלו מועדין. כתבו בתוספות דלאו בכל עניני היזק חשיבי מועדין אלא כל חד במידי דאורחיה וכו' ובעניני היזקות אחרים שהזיקו כל הני דחשבינן הכא כגון אם שברו כלים ברביצתן ובעיטתן אי חשבינן ליה אורחיהו בחצר הניזק משלמת נזק שלם וברשות הרבים פטור ואי לא חשיב אורחיהו בין ברשות הרבים בין בחצר הניזק משלם חצי נזק. ותימה לי אם כן מה חילוק יש ביניהם לשאר בהמות במידי דאורחיהו הוי שן ורגל במידי דלאו אורחיהו הוי קורן ואם כן מאי קמשמע לן מתניתין. ועוד קשה מאי פריך בגמרא חמשה מועדין ותו ליכא והאיכא הזאב והארי וכו' מה חילוק יש בין ארי לשור. ויש לומר דאשמועינן שהן מועדין להרוג כל בהמות ואפילו גדולות מהם ולא הכלב דאכל אמרי רברבי. הרא"ש ז"ל.

עוד כתבו בתוספות הוי כמו רגל ופטור ברשות הרבים ולא כמו קורן. וקשה ונימא כמו קורן ויתחייב ברשות הרבים ומה קורן דלאו אורחיה חייב ברשות הרבים נחש דאורחיה לא כל שכן שיתחייב ברשות הרבים. ועוד דאם נחש דינו כקורן ויתחייב ברשות הרבים אם כן נימא שיתחייב נזק שלם ברשות הניזק אף על פי שהוא קורן תמה מקל וחומר דשן ורגל ומה שן ודגל שאין כוונתם להזיק חייבין נזק שלם ברשות הניזק נחש שכוונתו להזיק לא כל שכן שיתחייב נזק שלם ברשות הניזק. ויש לתרץ דאין עשית הקל וחומר ומה קורן דלאו אורחיה חייב ברשות הרבים וכו' אדרבה היא הנותנת דמשום דנחש אורחיה ובני אדם יכולין ליזהר ממנו יש לפוטרו ברשות הרבים. מעתה כיון דנחש פטור ברשות הרבים אינו קשה הקושיא שניה דאין לו דין קורן כלל הילכך יש לו דין רגל וחייב נזק שלם ברשות הניזק וברשות הרבים פטור. גליון.

חידושי הרשב"א מסכת בבא קמא דף ב עמוד ב

נשיכה תולדה דשן היא. כלומר ולא יתחייב אלא ברשות הניזק אבל ברשות הרבים או ברשות אחר פטור וכן נמי נחמיר עליו להתחייב אפילו בפעם ראשונה בזק שלם כשן. ופריק ה"מ היכא דיש הנאה להזיקה הא אין הנאה להזיקה, נ"ל מדקאמר ה"מ היכא דיש הנאה להזיקה הא אין הנאה להזיקה דאנשיכה גופה קמהדר ומודה הוא דיש נשיכה שהיא תולדה דשן והיכי דמי כגון בהמה שנשכה בכר להנאתה כדי לאכלו ולא הספיקה לאכלו עד שנפל מפיה ולכלכו שנשיכה זו יש הנאה להזיקה, וכן חתול בחתיכת בשר, ומשלם נזק שלם בפעם ראשונה, ודוקא ברשות הניזק, אבל לא ברה"ר, ומיהו דוקא באורחיהו בהכי הא לאו אורחיהו בהכי משונה הוא ותולדה דקרן הוא כדאמרין בסוף פרקין האי כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכל תרנגולי משונה הוא ולא מגבינן בבבל וה"מ ברברבי אבל בזוטרי אורחיהו הוא, וסבור אני שאף הנחש שנשך הוי תולדה דשן ואף על פי שאינו אוכל לפי שנהנה בנשיכתו, ואף על פי שאמרו בפ"ק דתענית (ח' א') שמתקבצות כל החיות אצל הנחש ואומרות לו מה הנאה יש לך ואומר להם ומה יתרון לבעל הלשון לאו למימרא שאין לו הנאה כלל אלא שאין לו הנאה לאכול ומ"מ כיון דאורחיהו בהכי לא נפיק מתולדה דשן א"נ מתולדה דרגל ואינה תולדת קרן שלא להתחייב בזק שלם ברשות הניזק, וכן נמי רביצה להנאתה הוי תולדת רגל וכדאמרין בשלהי פרקין הבהמה אינה מועדת לרבוץ א"ר אלעזר לא שנו אלא בפכין גדולים אבל בפכים קטנים אורחיהו הוא, כנ"ל.

מגיד משנה הלכות נזקי ממון פרק א הלכה ו

ו' חמשה מיני וכו'. משנה שם (דף ט"ו): כת"ק והנחש ג"כ מפורש במשנה וכל אלו אם עשו מעשה שן ורגל דינם כדין שן ורגל ואם עשו מעשה קרן והם ה' מעשים הנזכרים למעלה דינן כדין קרן לענין חלוקה הרשויות כמבואר בסמוך אלא שהן מועדים מתחלתן:

רש"י מסכת בבא קמא דף מח עמוד ב

דחזא ירוקא - עשב על פי הבור ובא לאכול ונפל דאהך נפילה לא איכוין ומיהו כופר שלא בכונה משלם בנפילה אחרונה ואף על פי שאין השור בסקילה ושמעין לרב (לעיל /בבא קמא/ דף מד) דאמר פטור מזה ומזה ה"מ במועד לנגיחות בכונה וערק לאגמא בראשונה ונגח ד' שלא בכונה פטר ליה מגזירת הכתוב דכתיב השור יסקל וגם בעליו וגו' כל זמן שאין השור בסקילה אין בעלים משלמין כופר אבל זה שלא היתה בו חיוב סקילה כלל אין העדאתו אלא לכופר של שן ורגל בחצר הניזק דאוקמינן ברגל שדרסה ע"ג תינוק בחצר הניזק דאיכא כופר ברגל ואף על גב דשלא בכונה הוא ואין השור בסקילה וה"נ דחזא ירוקא ונפל תולדה דשן היא דמתכוין להנאתו וא"ת משונה הוא ואין זו שן כיון דאייעד ליה אורחא הוא ולאוקמי להך נפילה אחרונה במתכוין והשור בסקילה לא מצינן דלגבי כוונה תם הוא וליכא כופר דהא כל כמה דלא חזי ירוקא לא אייעד.

רש"י מסכת כתובות דף מא עמוד ב

משונה הוא - אין דרכו בכך וכל נזק משונה בבהמה הוי תולדה דקרן תמה שאף היא משונה שאין דרכה בכך וחצי נזק הוא דמשלם וכיון דקנסא הוא לא מגבינן ליה בדייניי בבל שאין שם סמיכה בזקנים ולא מקרו מומחים וגבי קנס כתיב (שמות כב) ירשיעון אלהים.

חידושי ר' מאיר שמחה מסכת בבא קמא דף יט עמוד ב

והנה הרב המגיד (פ"א ה"ו) הגיד לנו חדשות לפי אמיתת כונת רמב"ם, דאם הזיקה חיה והמיתה שהיה כונתה להזיק בלבד, ובמה בהנך חמשה דברים בנגיחה ונשיכה ורביצה ובעיטה וכו' ברה"ר המה מועדין מתחילתן לשלם נזק שלם, דעלולים להזיק שמחיות הטורפות הן ודרכן להזיק, אבל אם הזיקו באופן דהוה שן ורגל כמו שאכלו ברה"ר, אף אם הרגו בע"ח לאכול הוה מידי דשן כמו כלב שאכל זוטרי, כמו כן ארי שטרף ואכל, דהוה מידי דשן דאין כונתו להרגו רק בשביל ההנאה שמגיע להזיקו, שפיר פטור ברה"ר. אבל אם עשה מידי דשן היינו שהרג לאכול, רק באופן משונה, וכמו ארי שדרס לשמואל, אז אינו משלם רק חצי נזק, כיון ששנה דרך מילי דשן. ודוק בלשון המגיד שכתב, ואם עשו מעשה קרן והם חמשה מעשים הנ"ל דינם כעין קרן לחילוק רשויות אלא שהן מועדין מתחילתן. הרי כמו שכתבתי, ודלא כמו שהבין

הלח"מ. ואם כן סובר דהנך חמשה מיילי כגון נשיכה שנחש שנשך חייב ברה"ר, ואיהו מנקיט חומר דשמעתא דכל שכונתו להזיק ואין הנאה להזיקה אף דמועד לה כל המין מתחילתו משלם אף ברה"ר, אף דבפעם ראשון משלם נזק שלם, אבל היכי שעשתה מעשה שן היינו שהזיקה עבור אכילתה, כמו שטרפה בהמה ואכלה אז פטורה ברה"ר, ואם שנתה בזה כהך דשמואל בפעם ראשון משלם ח"נ עד דאיעד, ודוק. ולפ"ז לדבריו קמה חקירתנו להלכה, דחיה שאכלה פת ג' פעמים פטורה ברה"ר, אף שיש להתעקש בכ"ז יש לה מקום למתבונן בטיב הסברות, והארכתי בזה קצת כי יקר בעיני גדרי הלכות אלו העמומות.

רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק א הלכה י

שלשה אבות נזקים בשור, הקרן והשן והרגל, תולדות הקרן נגיפה נשיכה רביצה בעיטה, תולדות השן אם נתחככה בכותל להנייתה והזיקה בחיכוכה וכן אם טנפה פירות להנייתה, תולדות הרגל הזיקה בגופה דרך הילוכה או שהזיקה בשערה דרך הילוכה או שכשכשה בזנבה או באוכף שעליה בפרומביא שבפיה בזוג שבצוארה וכן חמור שהזיק במשאו בשעת הילוכו ועגלה המושכת שהזיקה בשעת משכתה, כל אלו תולדות הרגל הן וברשות הרבים פטורין וברשות הניזק משלמין נזק שלם.

מגיד משנה הלכות נזקי ממון פרק א הלכה י

[ין] שלשה אבות נזיקין בשור. ברייתא פרק קמא (דף ב':):

תולדות הקרן וכו'. שם פ"ק ואמרינן עליה בגמרא נשיכה תולדה דשן היא לא שן יש הנאה להזיקה הא אין הנאה להזיקה ופירשו ז"ל שהנשיכה בזמן שהיא מכוונת להזיק ולא לאכול היא תולדת הקרן אבל בזמן שהיא מכוונת לאכול וליהנות בהזיקה אף על פי שלא אכלה וכגון שלא הספיקה בנשיכה זו הרי הוא תולדת השן. ורבינו ז"ל לא חלק ואפשר שהוא מפרש ה"מ היכא דיש הנאה להזיקה דוקא נהנית שאכלה הא לא אכלה לא והראשון נכון יותר שהרי דרכן בכך. ואפשר שגם הרב ז"ל סמך על מ"ש שכל כדרכו מועד הוא:

תולדת השן וכו' תולדות הרגל וכו'. שם פ"ק והרי הן כאבות. ודין כשכשה בזנבה מבואר בסוגיא בכיצד הרגל (דף י"ט): במילתא דיתבי [רבי יהודה נשיאה] ורבי אושעיא. ודין אוכף ופרומביא וחמור במשאו פירוש אף על פי שאינו מהודק עליו וברייתות הם שם: